

source text). The use of the modernization strategy in the translations under analysis admits the use of diminutive elements that lack in the source text.

Key words: historic (chronological) stylization, adaptation, modernization, archaization, onym.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., проф. Литвак С. Я.

УДК 811.111

С. Б. Моркотун

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ПРЕЗЕНТАТОРА

Розширення міжнародної співпраці, зростаюча інтеграція країн Європейської співдружності обумовила потребу сучасного суспільства у людях ініціативних, творчо мислячих, які володіють комунікативними вміннями і здатних до самореалізації у житті та професії. В одному з програмних документів ЮНЕСКО відзначається, що сучасний фахівець має реагувати на постійні соціальні зміни, а не залежати від широкого набору вмінь і знань, здобутих під час навчання у ВНЗ. На світовому ринку праці акцент робиться на вміннях, які дозволяють вправно поводитись з інформацією – презентаційних уміннях [1, с. 130 – 131].

Отже, зростаючий об'єм даних вимагає від сучасного спеціаліста ефективних методів передачі інформації, які потребують сформованості презентаційних умінь для перетворення інформації у знання та розуміння. Питання сутності презентаційних умінь, їх структурної моделі, співвідношення понять «презентація» та «репрезентація» розкриваються у попередніх наших публікаціях [2; 3; 4]. Мета даної статті – розглянути вербальні та невербальні засоби передачі інформації під час публічної промови.

Аналіз літератури засвідчує, що формування презентаційних умінь ґрунтується як мінімум на чотирьох компонентах: 1) володінні предметом висловлювання, тобто професійне володіння темою презентації; 2) структурних особливостях презентації; 3) володінні засобами вираження професійно значимої думки; 4) психолого-педагогічних особливостях комунікації під час презентації. Таким чином, у фахівця мають бути сформовані наступні вміння: професійні, структурування презентаційного виступу, володіння засобами комунікації, психолого-педагогічні. Відповідно до мети публікації розглянемо детальніше третій компонент структури презентаційних умінь – засоби

вираження професійно значимої думки. Його ми представляємо як єдність вербальних і невербальних складових частин спілкування.

Концептуальні основи розробки *вербального компонента* пов'язані з працями В. М. Бехтерова, Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна, О. М. Леонтєва та інших психологів. Через комунікативний вербальний компонент формується культура мовлення презентатора. Н. П. Волкова визначає культуру мовлення як «упорядковану сукупність нормативних, мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування» [5, с. 127].

Дослідник характеризує культуру мовлення через наступні якісні ознаки, які засвідчують професіоналізм: правильність – відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним, стилістичним нормам; варіантність – змога користуватися будь-яким варіантом нормативних мовленнєвих засобів; точність – використання слів відповідно їх лексичних значень; доцільність – відповідність мовлення меті, умовам спілкування, стану промовця; чистоту – бездоганність усіх елементів мовлення, уникнення недоречних, невластивих мові запозичень; ясність – доступність мовлення для розуміння слухачів; стислість – раціональний вибір мовних засобів для вираження головної думки; уміння говорити стисло є основою для формування уміння говорити суттєво; простоту – природність, відсутність пишномовності; практичну спрямованість – зв'язок змісту мовлення з практикою, прикладна значущість теоретичного викладу.

До ознак виразності, які здійснюють вплив на почуття слухачів, Н. П. Волкова відносить: використання тропів; використання синтаксичних фігур; різноманітність – володіння лексичним багатством мови; варіативність, взаємозамінюваність мовленнєвих варіантів; актуальність і конкретність – вибір і використання презентатором важливих фактів, прикладів, образів; естетичність (вираження естетичних уподобань промовця засобами мови).

Крім того, засобами виразності дослідник вважає фонетичні (інтонація, тембр голосу, темп мовлення, дикція) та нелітературні форми національної мови (територіальні, соціальні діалекти, просторіччя).

Невербальний компонент, який, згідно В. Ц. Абрамяна, С. Т. Нікольської, О. І. Савостьянова, становить технічну сторону комунікації, став об'єктом наукового дослідження у 40-50 рр. ХХ століття. На сьогоднішній день вивчені наступні складові невербального компонента комунікації: лицьова експресія (П. К. Анохін, В. О. Лабунська), жестикуляція (Л. А. Капаназе, О. А. Петрова), кінесика (Х. Х. Міккін), проксеміка (Е. Холл), акустика мовлення та голосу (В. П. Морозов), пози (А. Мерабіан). Дослідження також довели можливість усвідомленого контролю особистістю власної невербальної поведінки (Н. І. Жінкін, В. О. Лабунська, Д. Н. Узнадзе та інші), яка, згідно В. О. Лабунської, є одним з компонентів невербальної складової

комунікації. Інший компонент – паралінгвістичні засоби. Названі складові виконують різні функції під час спілкування.

Засоби невербальної комунікації ми класифікуємо згідно Н. П. Волкової [5] і В. О. Лабунської [6], яка поділяє їх на чотири системи, що в своєму складі мають групи:

1) акустичну систему становлять групи екстралінгвістики (паузи, покашлювання, сміх, позіхання, плач) і просодики (тембр, висота, гучність, темп мовлення, особливості наголошування);

2) до оптичної системи належить кінесика, яка поділяється на експресію (комунікативно значущі рухи: поза, жести, міміка, хода; фізіономіка – експресія обличчя та фігури), авербальні дії (дії з предметами, тілесні рухи, стук, скрип), контакт очей (спрямованість, частота контакту, тривалість); у цю систему, згідно Н. П. Волкової, можна включити арт-ефекти (прикраси, манера одягатися, зачіска, косметика);

3) тактильно-кінестетична система включає такесіку (статичні та динамічні дотики, потиски рук, поплескування);

4) ольфакторна система містить набір природних та штучних запахів.

В окрему групу вчені виділяють таку складову невербальної інтеракції як проксеміку, під якою розуміють дистанцію, взаємне розміщення під час спілкування.

Науковці погоджуються з наступною позицією: невербальна комунікація, доповнюючи мову, допомагає правильно і вичерпно передавати, адекватно сприймати думки. Н. П. Волкова наводить дані психологів, згідно яких 60-80% комунікації відбувається з використанням невербальних засобів; значущість у спілкуванні міміки, жестів становить 55%, інтонації – 38%, слів – 7%; більше 90% інформації у перші секунди спілкування передається невербальними засобами [1, с. 149].

Вміння володіти засобами комунікації засвідчують загальнокультурний досвід, виявляють індивідуальні особливості презентатора, оптимізують передавання, сприймання й розуміння інформації. Оскільки презентація має специфічну ціль – переконати слухача, то для успішної її реалізації мовленнєві та немовленнєві засоби впливу мають виступати у гармонії.

Вибір необхідних засобів неможливий без знання системи комунікативних заборон, етикету, а у випадку презентації для представників іншої культури – без врахування національних відмінностей. Крім того, успіх такої презентації залежить від умінь презентатора адекватно сприймати і розуміти позицію слухачів, їх емоційний стан, декодувати національно-культурні особливості поведінки. Досягнення взаєморозуміння пов'язане з вмінням адекватно висловлювати думки, виділяти головне та нове, підкреслювати й ілюструвати сказане, демонструвати впевненість у власній правоті.

Усвідомлення презентатором особливостей системи комунікації є необхідною передумовою для того, щоб навчитися успішно керувати аудиторією. Опанування компонентами вербальної і невербальної комунікації важливе й для забезпечення кращого розуміння оточення. Адекватне інтерпретування реакцій слухачів допомагає презентатору вносити своєчасні корективи в зміст промови та стиль поведінки. Перспективним вважаємо дослідження взаємодії вербальної та невербальної складових спілкування під час презентації іноземною мовою.

Список використаної літератури

- 1. Becoming enterprising: Technical guidelines.** – Bangkok : UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific, 1994. – 144 p.
- 2. Моркотун С. Б.** Презентаційні уміння майбутнього викладача ВНЗ як складова професійної компетентності сучасного фахівця / С. Б. Моркотун // Вісн. Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. – Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка, 2008. – Вип. 37. – С. 182 – 185.
- 3. Моркотун С. Б.** Презентація та презентаційні вміння студентів магістратури в академічній сфері / С. Б. Моркотун // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Вип. 9. – Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2007. – С. 353 – 361.
- 4. Моркотун С. Б.** Структурна модель презентаційних умінь як основа їх формування у студентів магістратури / С. Б. Моркотун // Наукові записки. Серія „Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський держ. ун-т імені Миколи Гоголя). – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – № 3. – С. 187 – 191.
- 5. Волкова Н. П.** Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. – (Серія «Альма-матер»).
- 6. Лабунская В. А.** Невербальное поведение: Социал.-перцептив. подход / В. А. Лабунская. – Ростов-на-Дону : Изд-во Рост. ун-та, 1986. – 135 с.

Моркотун С. Б. Вербальні та невербальні засоби комунікації презентатора

Прогресивні інформаційні технології, причетність широкого кола осіб до вирішення проблем у різних сферах суспільства зумовлюють необхідність реалізації комунікативних можливостей людини. Практика залучення українців до участі в міжнародних проектах вимагають від фахівців володіння презентаційними вміннями для представлення результатів роботи. Автор статті аналізує вербальні та невербальні засоби, що використовуються промовцем під час презентації. У публікації наголошується на необхідності врахування національних особливостей слухачів під час використання засобів комунікації.

Ключові слова: вербальний, невербальний, презентатор, комунікація.

Моркотун С. Б. Вербальные и невербальные средства коммуникации презентатора

Прогрессивные информационные технологии, причастность широкого круга людей к решению проблем в различных сферах общества обуславливают необходимость реализации коммуникативных возможностей человека. Практика привлечения украинцев к участию в международных проектах требует от специалиста владения презентационными умениями для представления результатов работы. Автор статьи анализирует вербальные и невербальные средства, используемые оратором во время презентации. В публикации подчеркивается необходимость учета национальных особенностей слушателей при использовании средств коммуникации.

Ключевые слова: вербальный, невербальный, презентатор, коммуникация.

Morkotun S. B. Verbal and Nonverbal Means of Communication of a Presenter

Progressive information technologies and a wide range of people involved in solving problems in different spheres of society determine the necessity of realization of a person's communicative possibilities. The practice of Ukrainians' involvement in international projects requires from a specialist formed presentation skills to present results of a work. Presentation skills we define as the system of conscious, purposeful, interconnected mental and practical actions aimed at information generalization, problem research, summing up thoughts concerning usage of the information or solving the problem relying on necessary knowledge. This system of actions is intended to present material in a form of a prepared speech with a definite composition. The purpose of the speech is to present new information, induce to act, convince listeners. The author analyses verbal and nonverbal means which are used by a public speaker during a presentation. The necessity to take into account listeners' national features when using means of communication is emphasized. A number of prospective problems which require theoretical analysis and experimental investigation were detected: specialists' presentation competence forming, forming skills of conducting of remote presentations.

Key words: verbal, nonverbal, presenter, communication.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Мойсієнко В. М.